

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНТЕГРАЦІЇ ЗНАНЬ У СИСТЕМІ ВОКАЛЬНО-ХОРОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Марина НАЗАРЕНКО (Кіровоград)

Постановка проблеми. Реформування системи вищої педагогічної освіти визначається впровадженням концептуальних ідей, що наголошують на ролі культури і мистецтва як духовних джерел і способів розвитку цілісної особистості, її світосприймання, світобачення і світорозуміння. Реалізація цих складних процесів вимагає переходу професійної освіти з предметної до проблемної форми організації навчання, впровадження комплексних програм, які розроблені на стику наук і мистецтв. Це сприяє формуванню у молоді інтегрального мислення, здатності до вільної орієнтації, самовизначення у соціокультурній ситуації, створення випереджаючих моделей життєдіяльності.

Характерною особливістю професійної підготовки сучасного вчителя музики є організація його навчання у педагогічному університеті за двома кваліфікаціями – учитель музики і художньої культури. Така система підготовки є складним процесом і відзначається багатоаспектністю навчальної діяльності студентів, яка побудована на взаємодії двох комплексів мистецьких дисциплін: перший об'єднує фахові предмети музично-теоретичного, інстру-ментально-

виконавського та вокально-хорового циклів, другий складають предмети мистецтвознавчого напряму (художня культура, етика та естетика з методиками викладання, що включають в себе історію літератури, історію образотворчого мистецтва, історію театру й архітектури, основи матеріальної культури). Вивчення матеріалу за таким величезним обсягом і складністю може бути плідним тільки на основі його інтеграції і спрямування у загальне культурологічне русло. Усі структурні компоненти цієї системи складають інтегративну цілісність, мають єдину внутрішню організацію, спільні принципи, спільну мету – формування готовності студентів до музично-педагогічної діяльності в загальноосвітній школі та інших закладах освіти.

Незважаючи на розробленість питань інтеграції знань у професійній підготовці фахівців різного профілю, ще існують проблеми застосування інтегративного підходу в окремих видах фахової підготовки майбутніх учителів. Так, потребує окремого дослідження процес формування готовності майбутнього вчителя музики до вокально-хорової діяльності на основі інтегративного підходу, а саме формування в студентів мобільної системи

фахових знань і вмінь, яка б поєднувала знання широкого кола різножанрового вокально-хорового реперуару з концертмейстерськими й ілюстраторськими навичками, необхідними для роботи з шкільними хоровими колективами. Наявність такої проблеми і визначила актуальність даної статті.

Аналіз і публікації. Інтеграційні процеси в освіті знайшли відображення у наукових працях вітчизняних дослідників (Н. Буринська, Л. Васіна, С. Гончаренко, І. Козловська, К. Колесіна, Ю. Мальований, О. Марущак, Е. Носенко, Г. Падалка, В. Разумовський, О. Сергеев, М. Сова, О. Соколова, В. Фоменко, О. Холоденко та ін.). Оновлення змісту професійного навчання на принципах інтегративного підходу розкривається у працях І. Яковлева, Є. Яворського, М. Костюкова. Нові технології навчання в інтегративній системі розглядають М. Кадемія, Н. Талалуєва, В. Волгов та ін.

Мета статті – спираючись на науково-методичний і практичний досвід впровадження інтеграційних процесів у систему вищої освіти, обґрунтувати теоретичні основи застосування інтегративного підходу у системі вокально-хорової підготовки майбутнього вчителя музики.

Виклад основного матеріалу. Розвиток інтегративних тенденцій як суттєвої ознаки сучасного наукового та прикладного знання набуває особливого значення за умов інформаційного перевантаження сучасного навчально-пізнавального процесу. Інтеграція знань у професійній підготовці майбутнього вчителя музики є динамічним, безперервним та суперечливим процесом, який потребує прогностичного підходу, врахування особливостей параметрів знань, виявлення специфіки структурування предметних та інтегрованих знань, передбачає застосування адекватних змістові форм, методів і засобів навчання. Інтеграція знань – це процес формування змісту освіти на основі проблемного підходу, який спрямовано на розвиток професійних і особистісних якостей майбутнього вчителя.

Основним компонентом системи професійних знань є інформаційний блок (теоретична складова або тезаурус). На його основі в процесі онтогенезу особистості будується підсистема діяльності (практична складова), що складається з трьох блоків: мети (аксіологічний), завдань (проблемний), методів (методичний), які постійно вдосконалюються під впливом нової інформації і внаслідок особистої творчо-пошукової діяльності [1, с. 68].

Досліджуючи процес інтеграції професійних знань, важливо знати, заради якої

майбутньої діяльності організується процес формування і засвоєння нових знань. У педагогіці вся теорія навчання спрямована на акт передавання знань від учителя учням. Процес формування знання (особливо інтегративного) залежить також від особистісної активності суб'єктів навчання. Знання можна передавати лише тоді, коли учень їх «бере», тобто виконує якісь дії з ними [4, с. 58]. Метою діяльності майбутніх учителів музики і художньої культури є передача вихованцям накопиченого людського досвіду, сконцентрованого у творах мистецтва, відтворення художніх і моральних цінностей людства, що містяться у світовій художній культурі. В єдиному руслі загального процесу художньо-естетичного навчання й виховання учнів вирішуються проблеми просвіти й індивідуального творчого розвитку особистості.

Процес підготовки майбутніх учителів музики і художньої культури практично поєднує два основні підходи до вивчення мистецьких дисциплін: предметний та інтегративний. Предметний зміст навчання є необхідним для глибокого розуміння специфічних ознак окремого виду мистецтва. При цьому відбувається накопичення знань про засоби виразності й особливості художньої мови в одному з видів творчості. Комплексне і синтетичне вивчення мистецтв на основі інтеграції розкриває процеси взаємопроникнення засобів виразності, їх трансформації в єдине ціле, створює умови для активізації уяви, асоціативного мислення, збагачення чуттєвої сфери особистості [3]. Викладене дає змогу розглядати поняття інтеграції не як статичне, а як розвивальне та прогнозувати виникнення нових форм і аспектів цього феномена.

Досліджуючи процес формування в студентів мобільної системи фахових знань і вмінь, необхідних для роботи з шкільними хоровими колективами, необхідно теоретично обґрунтувати процес інтеграції специфічних прийомів (концерт-мейстерських, ілюстраторських) у систему музично-теоретичних, музично-історичних та загально-мистецьких знань, необхідних для створення різноманітних вокально-хорових композицій.

Інтеграція не є одностороннім зовнішнім взаємообміном інформацією, це процес взаємодії. Вчені вирізняють основні класифікаційні характеристики інтеграції: *рівні* – внутрішньодисциплінарний, між-дисциплінарний, загальнонауковий, методологічний, філософський; *форми* – об'єктна, понятійна, теоретична, концептуальна, проблемна, діяльнісна, практична,

психологічна, педагогічна; *типи* – змістовий, формальний, морфологічний; *види* – інформатизація, діалектизація, фундаменталізація, комп'ютеризація знання, вироблення загальних методів пізнання, уніфікація мови і поняттєвого апарату [2].

Початковою формою інтеграції, як і будь-якої цілісної системи, є *взаємодія*. У науковій літературі цей процес тлумачиться як дія об'єктів один на одного та їх взаємна зумовленість, універсальна форма зміни станів об'єктів або їх взаємоперехід, виникнення нового об'єкту в результаті перетворення іншого. Взаємодія є видом безпосереднього та опосередкованого, зовнішнього та внутрішнього, істотного та неістотного, функціонального відношення чи зв'язку. Вона визначає існування і структурну організацію матеріальної системи, її властивості, об'єднання з іншими об'єктами в систему вищого порядку. Взаємодія є основою всезагального зв'язку і взаємозумовленості явищ та об'єктів, причиною руху й розвитку. Її виявом виступають: причинні відношення, залежність системи від її попереднього стану, від впливу оточення, зв'язок між властивостями об'єкта, зворотний зв'язок у всіх саморегулюючих системах [2].

З гносеологічної точки зору взаємодія у цілісній системі знань є процесом взаємовпливу, взаємозв'язку і взаємовідношень між поняттями, ідеями, теоріями, концепціями, методами пізнання, універсальною формою їх розвитку і оновлення. Взаємодія супроводжується взаємним відображенням логіко-гносеологічних структур знання, у результаті чого вони зазнають певних змін.

У контексті інтеграції взаємодія виступає як інтегруючий чинник, за допомогою якого відбувається об'єднання частин у певний тип цілісності. Розкриваючи сутність художніх взаємодій, зазначимо, що вони становлять різноманітні процеси дії одних художніх явищ на інші, їх взаємозв'язки, взаємовплив, взаємоперехід між елементами розвиваючих мистецьких систем, різні форми культурного діалогу всередині мистецтва даної епохи або сучасного мистецтва з минулим.

Існують численні форми художньої взаємодії. Серед них – генетичні, змістові, формальні, морфологічні, структурні, функціональні, динамічні, статичні тощо. Необхідність виявлення структурної специфіки художніх взаємодій, встановлення внутрішніх і зовнішніх зв'язків між елементами мистецьких систем, завдяки яким виникають якісно нові інтегральні утворення, зумовлюють потребу класифікації форм взаємодії у

художніх системах. Їх розподіляють на *внутрішньо-видові* та *міжвидові*.

До внутрішньовидових форм художніх взаємодій належать такі, в яких взаємодія між художніми об'єктами відбувається всередині певного виду мистецтва (між традиціями, стилями, жанрами, формами, елементами мови, темами, образами).

У міжвидовій формі художня взаємодія здійснюється між окремими видами мистецтва. Наприклад, відбувається збіг особливостей художнього мислення поета і живописця, романіста і музиканта, стають подібними їх світогляд, основні принципи естетичного ставлення до світу або культурні орієнтації. На цій основі виникає стилістична близькість О. Блока і М. Врубеля, І. Франка і Я. Степового, Й. Баха і Мікеланджело [2].

Ці положення є актуальними для нашого дослідження, адже процес формування навичок вокально-хорової роботи з різноманітними шкільними творчими колективами (вокально-хореографічними, естрадними гуртами тощо) і є поєднанням внутрішньовидової та міжвидової форм художньої взаємодії.

Інтегративні процеси в системі вокально-хорової підготовки здійснюються на декількох рівнях. Перший рівень – це поєднання трьох аспектів даного виду фахової підготовки – теоретичного, методичного і практичного, кожен з яких виконує свої специфічні функції. Так, теоретична підготовка, поєднуючи в собі психолого-педагогічну і фахову, спрямована на озброєння студентів знанням основ педагогіки і психології, дає глибокі та всебічні знання спеціального характеру (музично-історичні, музично-теоретичні, художньо-естетичні). У процесі методичної підготовки студенти вивчають фахові методики, які забезпечують їх готовність до навчально-виховної роботи в загально-освітній школі та інших закладах освіти. В ході практичної підготовки майбутні вчителі музики опановують практичні навички та прийоми, що дозволяють успішно здійснювати професійну діяльність.

Другий рівень – це міждисциплінарна інтеграція, яка передбачає взаємодію структурних компонентів (навчальних дисциплін) системи музично-педагогічної підготовки студентів. Цю складну предметну структуру можна представити в такій послідовності: основний музичний інструмент; додатковий музичний інструмент; акомпанемент та імпровізація (або концертмейстерський клас); хорове диригування (на заняттях якого обов'язково вивчається гра хорових партитур); методика викладання вокалу (до переліку вимог з цієї дисципліни входить гра на фортепіано

вокальних вправ різної фактури з модуляціями у всі тональності); шкільний пісенний репертуар; історія музики (вітчизняна й зарубіжна); музично-теоретичні дисципліни (гармонія, поліфонія, аналіз музичних творів); методика музичного виховання; художня культура; педагогічна практика.

Міждисциплінарна інтеграція забезпечує таку єдність цілей, функцій змістових і структурних елементів предметів, яка, будучи реалізованою у навчально-виховному процесі, сприяє узагальненню, систематизації та міцності знань, виробленню узагальнених умінь і, в кінцевому підсумку, – формуванню готовності до здійснення багатоаспектної професійної діяльності.

За своєю сутністю дана категорія має поліфункціональну комплексну педагогічну природу, а це означає, що встановлення міжпредметних зв'язків приводить до якісних змін не тільки у змісті навчання, але й у системі методів і організаційних форм. У результаті формування знань на міжпредметній основі підвищується їх світоглядне значення, зростає пізнавальний потенціал студентів, об'єктивно розширюються можливості реалізації розвивальних, освітніх і виховних функцій навчання.

Зауважимо, що міжпредметні зв'язки виражають найбільш загальні і важливі напрями взаємозв'язків науки і мистецтва, теорії і практики, відображених у змісті педагогічної освіти. Тому їх можна розглядати як дидактичну умову забезпечення системності змісту освіти, викладу навчального матеріалу, створення комплексних проектів та організації пізнавального процесу. На жаль, освітня галузь «Мистецтво» в педагогічних вузах ще не стала цілісною інтегративною системою. Така ситуація потребує розробки механізмів єднання музики, образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва, хореографії, літератури, театру, кіно, а також

їх інтегрування з іншими освітніми галузями, зокрема з суспільними науками.

Висновки. Отже, однією з умов оптимізації процесу вокально-хорової підготовки майбутнього вчителя музики є застосування інтегративного підходу. Інтеграція забезпечує таку єдність цілей, функцій змістових і структурних елементів предметів, яка сприяє узагальненню, систематизації та міцності знань, виробленню системи узагальнених умінь і формуванню готовності до здійснення багатоаспектної професійної діяльності.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Гончаренко О. Культурологія і проблеми інтегрованого навчання учнів / О. Гончаренко // Педагогіка і психологія професійної освіти // Педагогіка і психологія професійної освіти – 1999. – № 2. – С. 66–70.
2. Сова М. О. Інтеграція художньо-культурологічних знань у системі професійної підготовки вчителя гуманітарних дисциплін: дис. ... д-ра пед. наук, 13.00.04 / Сова Маргарита Олександрівна. – К., 2005. – 526 с.
3. Соколова О. В. Методичні основи інтеграції мистецьких знань у підготовці майбутніх учителів музики і художньої культури: дис. ... канд. пед. наук, 13.00.02 / Соколова Ольга Валеріївна. – К., 2004. – 207 с.
4. Тальзіна Н. Ф. Формирование познавательной деятельности младших школьников / Н. Ф. Тальзіна. – М.: «Просвещение», 1998. – 174 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Назаренко Марина Павлівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри вокально-хорових дисциплін і методики музичного виховання Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: професійна підготовка майбутнього педагога-музиканта.